

ਸਿਵਲ ਰਿੱਟ

ਭੰਡਾਰੀ, ਸੀ.ਜੇ. ਅਤੇ ਖੋਸਲਾ ਜੇ. ਦੇ ਅੱਗੇ

ਸ. ਕੁਲਦੀਪ ਸਿੰਘ, ਪਟੀਸ਼ਨਰ

ਬਨਾਮ

ਪੰਜਾਬ ਰਾਜ, (2) ਵਾਰਡਾਂ ਦੀ ਅਦਾਲਤ,

ਪੰਜਾਬ, ਉੱਤਰਦਾਤਾ।

1952 ਦੀ ਸਿਵਲ ਰਿੱਟ ਨੰ. 338

ਫੈਸਲੇ ਦੀ ਮਿਤੀ 1 ਜੂਨ 1954

ਪੰਜਾਬ ਕੋਰਟ ਆਫ ਵਾਰਡਜ਼ ਐਕਟ (1903 ਦਾ II) ਸੈਕਸ਼ਨ 5- ਕੀ ਸੰਪੱਤੀ ਬਾਰੇ ਸੰਵਿਧਾਨ-ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਬੁਨਿਆਦੀ ਸਿਧਾਂਤ ਦੀ ਅਤਿ ਉਲੰਘਣਾ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਕਿਹਾ ਗਿਆ-ਭਾਰਤ ਦਾ ਸੰਵਿਧਾਨ-ਆਰਟੀਕਲ 226-ਅਧੀਨ ਪਟੀਸ਼ਨ, ਹੁਕਮ ਦੀ ਰਿੱਟ ਲਈ, ਆਦਿ- ਹਾਈ ਕੋਰਟ, ਕੀ ਇਸ ਸਿੱਟੇ 'ਤੇ ਪਹੁੰਚਣ ਲਈ ਸਬੂਤਾਂ ਦੀ ਜਾਂਚ ਕਰਨ ਲਈ ਸਮਰੱਥ ਹੈ ਕਿ ਐਕਟ ਦੀ ਧਾਰਾ 5(2) ਦੀਆਂ ਸ਼ਰਤਾਂ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ।

ਰੱਖਿਆ:- ਪੰਜਾਬ ਕੋਰਟ ਆਫ ਵਾਰਡਜ਼ ਐਕਟ ਦੇ ਸੈਕਸ਼ਨ 5 1903, ਭਾਰਤ ਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਉਲਟ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਐਕਟ ਦੁਆਰਾ ਲਗਾਈਆਂ ਗਈਆਂ ਪਾਬੰਦੀਆਂ ਨਾ ਤਾਂ ਆਪਹੁਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਮਨਮਾਨੀ ਹਨ। ਜਿੱਥੋਂ ਤੱਕ ਉਹ ਇਸ ਗੱਲ ਨੂੰ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਕਰਨ ਲਈ ਤਿਆਰ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਨ ਕਿ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਜ਼ਮੀਨੀ ਮਾਲਕਾਂ ਨੂੰ ਫਜ਼ੂਲ ਖਰਚੇ ਦੇ ਰਾਹ ਵਿੱਚ ਦਖਲ ਹੋ ਕਿ ਖਤਮ ਕਰਨ ਦੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤੀ ਜਾਣੀ ਚਾਹੀਦੀ। ਪਾਬੰਦੀਆਂ ਨੂੰ ਜਨਤਕ ਹਿੱਤ ਵਿੱਚ ਮੰਨਿਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਜੇ ਸੰਪੱਤੀ ਖੋਰੇ ਜਾਣ ਦੀ ਸੰਭਾਵਨਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਜ਼ਮੀਨ ਧਾਰਕ ਨੇ ਜੂਆ ਖੇਡਿਆ ਹੈ ਜਾਂ ਕਿਉਂਕਿ ਉਸਨੇ ਸ਼ਰਾਬ ਪੀ ਲਈ ਹੈ ਜਾਂ ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਹੋਰ ਬੁਰਾਈਆਂ ਵਿੱਚ ਲਿਪਤ ਹੈ, ਤਾਂ ਇਹ ਸਪੱਸ਼ਟ ਤੌਰ 'ਤੇ ਰਾਜ ਲਈ ਉਸਦੀ ਜਾਇਦਾਦ ਦਾ ਅਨੰਦ ਲੈਣ 'ਤੇ ਪਾਬੰਦੀਆਂ ਲਗਾਉਣ ਲਈ ਖੁੱਲ੍ਹਾ ਹੈ। , ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਰਾਜ ਦਾ ਫਰਜ਼ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਜਨਤਕ ਨੈਤਿਕਤਾ ਦੀ ਰੱਖਿਆ ਅਤੇ ਸੁਰੱਖਿਆ ਲਈ ਕਾਨੂੰਨ ਬਣਾਏ। ਜੇ ਜਾਇਦਾਦ ਦੇ ਖਿੰਡ ਜਾਣ ਦੀ ਸੰਭਾਵਨਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਜ਼ਮੀਨ-ਧਾਰਕ ਆਪਣੇ ਮਾਮਲਿਆਂ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧਨ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਅਸਮਰੱਥ ਹੈ। ਫਿਰ ਵੀ ਇਹ ਰਾਜ ਦਾ ਫਰਜ਼ ਬਣਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਅਸਮਰੱਥਾਂ ਦੇ ਸਰਵਉੱਚ ਸਰਪ੍ਰਸਤ ਵਜੋਂ ਉਸਦੀ ਜਾਇਦਾਦ ਨੂੰ ਕਾਬੂ ਵਿੱਚ ਰੱਖੇ। ਜੇਕਰ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਕਾਰਨ ਕਰਕੇ ਜਾਇਦਾਦ ਦੇ ਖਰਾਬ ਹੋਣ ਦੀ ਸੰਭਾਵਨਾ ਹੈ ਅਤੇ ਰਾਜ ਇਹ ਸਮਝਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਨੂੰ ਵੰਡਿਆ ਨਹੀਂ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਤਾਂ ਵੀ ਇਹ ਰਾਜ ਜ਼ਮੀਨ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ 'ਤੇ ਵਾਜਬ ਪਾਬੰਦੀਆਂ ਲਗਾਉਣ ਲਈ ਖੁੱਲ੍ਹਾ ਹੈ।

ਧਾਰਕ ਆਪਣੀ ਜਾਇਦਾਦ ਨੂੰ ਹਾਸਲ ਕਰਨ, ਰੱਖਣ ਅਤੇ ਨਿਪਟਾਉਣ ਲਈ। ਵਿਧਾਨ ਮੰਡਲ ਦੁਆਰਾ ਚੁਣੇ ਗਏ ਸਾਧਨਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਦੀ ਮੰਗ ਕੀਤੀ ਗਈ ਵਸਤੂ ਨਾਲ ਅਸਲ ਅਤੇ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਸਬੰਧ ਹੈ।

ਇਹ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਕੋਰਟ ਆਫ ਵਾਰਡਜ਼, ਐਕਟ, 1903, ਭਾਰਤ ਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਅਨੁਛੇਦ 31 ਦੇ ਉਪਬੰਧਾਂ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ, ਸਰਕਾਰ ਉਸ ਵਾਰਡ ਦੀ ਜਾਇਦਾਦ ਨੂੰ "ਐਕਵਾਇਰ" ਨਹੀਂ ਕਰਦੀ ਹੈ ਜਿਸ ਦੀ ਜਾਇਦਾਦ ਵਾਰਡਾਂ ਦੀ ਅਦਾਲਤ ਦੀ ਨਿਗਰਾਨੀ ਹੇਠ ਲਈ ਜਾਂਦੀ ਹੈ; ਉਹ ਸਿਰਫ ਵਾਰਡ ਲਈ ਅਤੇ ਉਸ ਦੀ ਤਰਫ਼ੋਂ ਜਾਇਦਾਦ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧਨ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਦੂਸਰਾ, ਇਹ ਸਪੱਸ਼ਟ ਹੈ ਕਿ ਭਾਵੇਂ ਉਹ ਪਾਬੰਦੀਆਂ ਜੋ ਕਿ ਖਰਚੇ-ਵਧਾਉਣ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ 'ਤੇ ਲਗਾਈਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਸੰਪਤੀ ਨੂੰ ਰੱਖਣ ਅਤੇ ਨਿਪਟਾਉਣ ਨਾਲ ਉਸ ਨੂੰ ਕੁਝ ਹੱਦ ਤੱਕ ਅਸੁਵਿਧਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਇਹ ਪਾਬੰਦੀਆਂ ਜਨਤਾ ਦੇ ਫਾਇਦੇ ਲਈ ਲਗਾਈਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਜ਼ਮੀਨ-ਧਾਰਕ ਨੂੰ ਆਮ ਆਮ ਲਾਭ ਤੇ ਹਿੱਸਾ ਲੈਣ ਲਈ ਮੁਆਵਜ਼ਾ ਰੱਖਦੇ ਹਨ।

ਰੱਖਿਆ ਗਿਆ ਕਿ ਇਕ ਕਾਨੂੰਨ ਦਾ ਸਿਧਾਂਤ ਹੈ ਕਿ ਕਿਸੇ ਵਿਅਕਤੀ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਰੱਖਣ, ਨਿਪਟਾਉਣ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ ਤੇ ਅਜਿਹੀਆਂ ਪਾਬੰਦੀਆਂ ਲਈ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਅਤੇ ਉਚਿਤ ਸਮਝੇ। ਇਸ ਦੇ ਨਤੀਜੇ ਵਜੋਂ ਇਹ ਕਿਸੇ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਵਿਧਾਨਕ ਅਥਾਰਟੀ ਲਈ ਰਾਜ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਆਮ ਆਰਾਮ, ਸਿਹਤ, ਭਲਾਈ ਅਤੇ ਖੁਸ਼ਹਾਲੀ ਨੂੰ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਕਰਨ ਲਈ ਵਿਅਕਤੀ ਅਤੇ ਜਾਇਦਾਦ ਦੇਵਾਂ ਨੂੰ ਸੰਜਮ ਦੇ ਅਧੀਨ ਕਰਨ ਲਈ ਖੁੱਲ੍ਹਾ ਹੈ। ਇਹ ਪਾਬੰਦੀਆਂ ਵਾਜਬ ਹਨ ਅਤੇ ਜਨਤਕ ਹਿੱਤ ਵਿੱਚ ਲਗਾਈਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ, ਤਾਂ ਉਸ ਕਾਨੂੰਨ ਦੀ ਵੈਧਤਾ ਜਿਸ ਦੁਆਰਾ ਇਹ ਲਾਗੂ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਨ, ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ।

ਰੱਖਿਆ:- ਕਿ ਭਾਰਤ ਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਧਾਰਾ 226 ਦੇ ਤਹਿਤ ਰਿੱਟ ਜਾਰੀ ਕਰਨ ਦੀ ਪਟੀਸ਼ਨ 'ਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਬੂਤਾਂ ਦੀ ਜਾਂਚ ਕਰਨਾ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਦੀ ਯੋਗਤਾ ਦੇ ਅੰਦਰ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਰਾਜ ਸਰਕਾਰ ਇਸ ਸਿੱਟੇ 'ਤੇ ਪਹੁੰਚੀ ਹੈ ਕਿ ਸ਼ਰਤਾਂ ਸੈਕਸ਼ਨ 5 ਦੀ ਉਪ ਧਾਰਾ (2) ਵਿੱਚ ਦਰਸਾਏ ਗਏ ਨਿਯਮਾਂ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਇਸ ਕਿਸਮ ਦੇ ਕੇਸਾਂ ਵਿੱਚ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਅਪੀਲ ਦੀ ਅਦਾਲਤ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ ਬਣਾ ਸਕਦੀ ਅਤੇ ਉਪ-ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਦਾ ਸਿੱਟਾ ਜਿਸ ਸਮੱਗਰੀ 'ਤੇ ਅਧਾਰਤ ਤੇ ਹੈ ਉਸ ਤੇ ਕੋਈ ਵਿਚਾਰ ਨਹੀਂ ਦੇ ਸਕਦੀ।

ਭਾਰਤ ਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਅਨੁਛੇਦ 226 ਦੇ ਅਧੀਨ ਪਟੀਸ਼ਨ ਵਿੱਚ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ ਕਿ ਜਵਾਬਦੇਹ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਹੁਕਮ, ਪ੍ਰਮਾਣਿਕ ਜਾਂ ਮਨਾਹੀ ਦੀ ਰਿੱਟ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਦਿਸ਼ਾ ਨਿਰਦੇਸ਼ ਦੀ ਰਿੱਟ ਜਾਰੀ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ ਜਿਸ ਦੁਆਰਾ ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਦਾ ਹੁਕਮ ਮਿਤੀ 3 ਅਕਤੂਬਰ, 1952 ਨੂੰ ਰੱਦ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ ਅਤੇ ਨੋਟੀਫਿਕੇਸ਼ਨ ਨੰਬਰ 5185-ਡੀ-52/6267, ਮਿਤੀ 21 ਅਕਤੂਬਰ 1952,

VOL. VIII]

ਭਾਰਤੀ ਕਾਨੂੰਨ ਦੀਆਂ ਰਿਪੋਰਟਾਂ

333

31 ਅਕਤੂਬਰ, 1952 ਨੂੰ ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਗਜ਼ਟ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਿਤ, ਗੈਰ-ਕਾਨੂੰਨੀ, ਗੈਰ-ਕਾਨੂੰਨੀ, ਅਧਿਕਾਰ ਖੇਤਰ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਅਤੇ ਬੇਕਾਰ ਹੋਣ ਵਜੋਂ ਰੱਦ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ। ਕਿ ਕੋਈ ਹੋਰ ਨਿਰਦੇਸ਼ ਜੋ ਉਚਿਤ ਅਤੇ ਉਚਿਤ ਸਮਝਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਜਵਾਬ ਦੇਣ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਜਾਰੀ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ।

ਮੇਲਾ ਰਾਮ, ਪਟੀਸ਼ਨਕਰਤਾ ਲਈ।

ਐੱਸ.ਐੱਮ. ਸੀਕਰੀ, ਐਡਵੋਕੇਟ-ਜਨਰਲ, ਉੱਤਰਦਾਤਾਵਾਂ ਲਈ।

ਹੁਕਮ

ਭੰਡਾਰੀ, ਸੀ.ਜੇ. ਮੌਜੂਦਾ ਕੇਸ ਵਿੱਚ ਫੈਸਲੇ ਲਈ ਦੋ ਨੁਕਤੇ ਉੱਠਦੇ ਹਨ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ, (1) ਕੀ ਪੰਜਾਬ ਕੋਰਟ ਆਫ ਵਾਰਡਜ਼ ਐਕਟ ਦੀ ਧਾਰਾ 5 ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਅਤਿ ਉਲੰਘਣਾ ਹੈ; ਅਤੇ (2) ਕੀ ਵਿੱਤੀ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਦਾ ਨੋਟੀਫਿਕੇਸ਼ਨ, ਮਿਤੀ 21

ਅਕਤੂਬਰ, 1952, ਪਟੀਸ਼ਨਕਰਤਾ ਦੀ ਜਾਇਦਾਦ ਨੂੰ ਕੋਰਟ ਆਫ ਵਾਰਡਜ਼ ਦੀ ਨਿਗਰਾਨੀ ਹੇਠ ਰੱਖਣਾ ਗਲਤ ਹੈ ਜਾਂ ਕਾਨੂੰਨ ਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤੀਆਂ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਤੋਂ ਵੱਧ ਹੈ।

3 ਅਕਤੂਬਰ 1952 ਨੂੰ ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ- ਨੇ ਪੰਜਾਬ ਕੋਰਟ ਆਫ ਵਾਰਡਜ਼ ਐਕਟ, 1903 ਦੀ ਧਾਰਾ 5(2) (ਡੀ) ਦੇ ਤਹਿਤ ਹੁਕਮ ਦਿੱਤਾ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਨਿਰਦੇਸ਼ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਕਿ ਸ. ਕੁਲਦੀਪ ਸਿੰਘ, ਪਟੀਸ਼ਨਰ, ਜੋ ਕਿ ਜਲੰਧਰ ਜ਼ਿਲ੍ਹੇ ਦੇ ਇੱਕ ਚੰਗੇ ਜ਼ਮੀਂਦਾਰ ਹਨ, ਦੀ ਜਾਇਦਾਦ ਨੂੰ ਕੋਰਟ ਆਫ ਵਾਰਡਜ਼ ਦੇ ਦੇਖ ਰੇਖ ਅਧੀਨ ਰੱਖਿਆ ਜਾਵੇ। ਅਤੇ 21 ਅਕਤੂਬਰ, 1952 ਨੂੰ, ਵਿੱਤੀ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਨੇ ਉਕਤ ਐਕਟ ਦੀ ਧਾਰਾ 9 ਦੇ ਤਹਿਤ ਇੱਕ ਨੋਟੀਫਿਕੇਸ਼ਨ ਜਾਰੀ ਕੀਤਾ ਕਿ ਵਾਰਡਜ਼ ਦੀ ਅਦਾਲਤ ਨੇ 3 ਅਕਤੂਬਰ, 1952 ਤੋਂ ਪ੍ਰਭਾਵੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਜਾਇਦਾਦ ਦੀ ਨਿਗਰਾਨੀ ਗ੍ਰਹਿਣ ਕਰ ਲਈ ਹੈ। ਪਟੀਸ਼ਨਰ ਨੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਅਨੁਛੇਦ 226 ਦੇ ਤਹਿਤ ਇੱਕ ਪਟੀਸ਼ਨ ਦਾਇਰ ਕੀਤੀ ਹੈ ਅਤੇ ਮੁੱਖ ਨੁਕਤਾ ਜੋ ਸਾਡੇ ਸਾਹਮਣੇ ਪਰੇਸ਼ਾਨ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਉਹ ਇਹ ਹੈ ਕਿ 1903 ਦੇ ਐਕਟ ਦੀ ਧਾਰਾ 5 ਦੀ ਉਪ ਧਾਰਾ (2) ਪਟੀਸ਼ਨਕਰਤਾ ਦੇ ਗ੍ਰਹਿਣ ਕਰਨ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ ਕਬਜ਼ਾ, ਗ੍ਰਹਿਣ, ਨਿਪਟਾਰਾ ਦੀ ਇੱਕ ਗੈਰ-ਵਾਜਬ ਸੰਰਚਨਾ ਦਾ ਗਠਨ ਕਰਦੀ ਹੈ,

ਇਹ ਉਪ ਧਾਰਾ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿੱਚ ਹੈ:-

"(2) ਜਦੋਂ ਇਹ ਰਾਜ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਜਾਪਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕੋਈ ਵੀ ਜ਼ਮੀਨ-ਧਾਰਕ ਹੈ-

(ਏ) ਔਰਤ ਹੋਣ ਦੇ ਕਾਰਨ; ਜਾਂ

334

ਪੰਜਾਬ ਸੀਰੀਜ਼

I VOL. VIII

(ਬੀ) ਕਿਸੇ ਸਰੀਰਕ ਜਾਂ ਮਾਨਸਿਕ ਨੁਕਸ ਜਾਂ ਕਮਜ਼ੋਰੀ ਦੇ ਕਾਰਨ; ਜਾਂ

(ਸੀ) ਉਸ ਦੇ ਦੇਸ਼ੀ ਠਹਿਰਾਏ ਜਾਣ ਕਾਰਨ

ਇੱਕ ਗੈਰ-ਜ਼ਮਾਨਤੀ ਅਪਰਾਧ ਅਤੇ ਉਸ ਦੀਆਂ ਭੈੜੀਆਂ ਆਦਤਾਂ ਜਾਂ ਮਾੜੇ ਚਰਿੱਤਰ ਲਈ; ਜਾਂ

(ਡੀ) ਉਸ ਨੇ ਆਪਣੀ ਜਾਇਦਾਦ ਨੂੰ ਬਰਬਾਦ ਕਰਨ ਦੀ ਸੰਭਾਵਨਾ ਵਾਲੀ ਫਜ਼ੂਲ ਖਰਚੀ ਦੇ ਰਾਹ ਵਿੱਚ ਦਾਖਲ ਹੋਣ ਕਰਕੇ; ਆਪਣੇ ਮਾਮਲਿਆਂ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧਨ ਕਰਨ ਦੇ ਸਮਰੱਥ ਜਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਨਿਪੁੰਨ ਕਰਨ ਦੇ ਯੋਗ ਹੈ, ਰਾਜ ਸਰਕਾਰ ਇਹ ਨਿਰਦੇਸ਼ ਦੇ ਸਕਦੀ ਹੈ ਕਿ ਅਜਿਹੇ ਜ਼ਮੀਨ-ਧਾਰਕ ਦੀ ਜਾਇਦਾਦ ਕੋਰਟ ਆਫ ਵਾਰਡਜ਼ ਦੀ ਨਿਗਰਾਨੀ ਹੇਠ ਰੱਖੀ ਜਾਵੇ:

ਬਸ਼ਰਤ ਕਿ ਅਜਿਹਾ ਹੁਕਮ ਧਾਰਾ (ਸੀ) ਵਿੱਚ ਦੱਸੇ ਗਏ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਜਾਂ ਧਾਰਾ ਡੀ ਵਿੱਚ ਬਿਆਨ ਕੀਤੀ ਜ਼ਮੀਨ 'ਤੇ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ। ਵਿੱਚ ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਅਜਿਹਾ ਜ਼ਮੀਨ ਧਾਰਕ ਰਾਜਨੀਤਿਕ ਜਾਂ ਸਮਾਜਿਕ ਮਹੱਤਤਾ ਵਾਲੇ ਪਰਿਵਾਰ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਨਹੀਂ ਹੈ ਅਤੇ ਰਾਜ ਸਰਕਾਰ ਇਸ ਗੱਲ ਤੋਂ ਸੰਤੁਸ਼ਟ ਹੈ ਕਿ ਜਨਤਕ ਨੀਤੀ ਜਾਂ ਆਮ ਚਿੱਤ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ, ਅਜਿਹਾ ਆਦੇਸ਼ ਦੇਣਾ ਫਾਇਦੇਮੰਦ ਹੈ।"

ਇਸ ਉਪ ਧਾਰਾ ਦੇ ਉਪਬੰਧ ਇਹ ਬਿਲਕੁਲ ਸਪੱਸ਼ਟ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਕੋਰਟ ਆਫ ਵਾਰਡਸ ਕਿਸੇ ਖਰਚੇ ਦੀ ਜਾਇਦਾਦ ਦੀ ਨਿਗਰਾਨੀ ਕਰ ਸਕਦੀ ਹੈ ਜੇਕਰ ਹੇਠ ਲਿਖੀਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਸ਼ਰਤਾਂ ਸਹਿਮਤ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ.

(ਏ) ਕਿ ਰਾਜ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਇਹ ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜ਼ਮੀਨ-ਮਾਲਕ, ਉਸ ਦੀ ਜਾਇਦਾਦ ਨੂੰ ਬਰਬਾਦ ਕਰਨ ਦੀ ਸੰਭਾਵਨਾ ਵਾਲੇ ਫਜ਼ੂਲ ਖਰਚੀ ਦੇ ਰਾਹ ਵਿੱਚ ਦਾਖਲ ਹੋਣ ਕਾਰਨ, ਆਪਣੇ ਮਾਮਲਿਆਂ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧਨ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਅਸਮਰੱਥ ਜਾਂ ਅਯੋਗ ਹੈ:

(ਬੀ) ਕਿ ਜ਼ਮੀਨ-ਧਾਰਕ ਸਿਆਸੀ ਜਾਂ ਸਮਾਜਿਕ ਮਹੱਤਤਾ ਵਾਲੇ ਪਰਿਵਾਰ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਹੈ; ਅਤੇ

(c) ਕਿ ਰਾਜ ਸਰਕਾਰ ਇਸ ਗੱਲ ਤੋਂ ਸੰਤੁਸ਼ਟ ਹੈ ਕਿ ਜਨਤਕ ਨੀਤੀ ਜਾਂ ਆਮ ਹਿੱਤ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ, ਅਜਿਹਾ ਹੁਕਮ ਦੇਣਾ ਫਾਇਦੇਮੰਦ ਹੈ।

ਸ੍ਰੀ ਮੇਲਾ ਰਾਮ ਨੇ ਇਸ ਉਪ ਧਾਰਾ ਦੀ ਵੈਧਤਾ 'ਤੇ ਦੋ-ਪੱਖੀ ਹਮਲਾ ਕਰਨ ਦੀ ਹਦਾਇਤ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਉਹ ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਇਹ ਦਲੀਲ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਧਾਰਾ ਉਸ ਦੇ ਮੁਵੱਕਿਲ ਦੇ ਜਾਇਦਾਦ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ, ਰੱਖਣ ਅਤੇ ਨਿਪਟਾਉਣ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ 'ਤੇ ਅਣ ਵਾਜਬ ਪਾਬੰਦੀਆਂ ਲਾਉਂਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਲਈ, ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਧਾਰਾ 19 (1)(f) ਦੇ ਉਪਬੰਧਾਂ ਦੇ ਉਲਟ ਮੰਨਿਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਦੂਜਾ, ਇਹ ਕਿ ਜਿੱਥੋਂ ਤੱਕ ਇਹ ਮੁਆਵਜ਼ੇ ਦੀ ਰਕਮ ਨੂੰ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕੀਤੇ ਬਿਨਾਂ ਜਾਂ ਮੁਆਵਜ਼ਾ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕਰਨ ਅਤੇ ਦਿੱਤੇ ਜਾਣ ਦੇ ਤਰੀਕੇ ਨੂੰ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕੀਤੇ ਬਿਨਾਂ ਜਾਇਦਾਦ ਦਾ ਕਬਜ਼ਾ ਲੈਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਇਹ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ 31 ਧਾਰਾ ਦੇ ਉਪਬੰਧਾਂ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਹੈ।

ਠਾਕੁਰ ਰਘਬੀਰ ਸਿੰਘ ਬਨਾਮ ਕੋਰਟ ਆਫ ਵਾਰਡਜ਼, ਅਜਮੇਰ, (1) ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਰਿਪੋਰਟ ਕੀਤੇ ਗਏ ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਦੇ ਇੱਕ ਤਾਜ਼ਾ ਫੈਸਲੇ ਵਿੱਚ ਇਸ ਤਜਵੀਜ਼ ਦੇ ਸਮਰਥਨ ਵਿੱਚ ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਅਪ੍ਰਵਾਨਿਤ ਐਕਟ ਦੇ ਉਪਬੰਧ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ 19 ਧਾਰਾ ਦੇ ਉਪਬੰਧਾਂ ਦੇ ਉਲਟ ਹਨ। ਇਸ ਕੇਸ ਦੇ ਤੱਥ ਸੰਖੇਪ ਵਿੱਚ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਸਨ:-

18 ਸਤੰਬਰ 1952 ਨੂੰ ਅਜਮੇਰ ਦੇ ਡਿਪਟੀ ਕਮਿਸ਼ਨਰ, ਜੋ ਕਿ ਅਜਮੇਰ ਸਰਕਾਰੀ ਵਾਰਡਜ਼ ਰੈਗੂਲੇਸ਼ਨ, 1888 ਦੇ ਅਧੀਨ ਗਠਿਤ ਵਾਰਡਾਂ ਦੀ ਅਦਾਲਤ ਹੈ, ਨੇ ਅਜਮੇਰ ਕਿਰਾਏਦਾਰੀ ਦੀ ਧਾਰਾ 112 ਦੇ ਤਹਿਤ ਪਟੀਸ਼ਨਰ ਦੀ ਇੱਕ ਇਸਤੀਮਾਰੀ ਜਾਇਦਾਦ ਦੀ ਦੇਖ ਰੇਖ ਸੰਭਾਲ ਲਈ। ਅਤੇ ਲੈਂਡ ਰਿਕਾਰਡ ਐਕਟ, 1950, ਜੋ ਕਿ ਹੇਠ ਲਿਖੀਆਂ ਸ਼ਰਤਾਂ ਵਿੱਚ ਹੈ:

"ਜੇਕਰ ਮਕਾਨ ਮਾਲਕ ਇਸ ਐਕਟ ਦੇ ਅਧੀਨ ਕਿਰਾਏਦਾਰ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਦੀ ਆਦਤ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਉਹ ਧਾਰਾ 7 ਵਿੱਚ ਕਿਸੇ ਵੀ ਚੀਜ਼ ਨੂੰ ਬਰਦਾਸ਼ਤ ਕੀਤੇ ਬਿਨਾਂ,

336

ਪੰਜਾਬ ਸੀਰੀਜ਼

[VOL. VIII

ਅਜਮੇਰ ਗਵਰਨਮੈਂਟ ਵਾਰਡਜ਼ ਰੈਗੂਲੇਸ਼ਨ, 1888 ਦੇ 1, ਨੂੰ ਇੱਕ ਜ਼ਿਮੀਂਦਾਰ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਜੋ ਉਕਤ ਰੈਗੂਲੇਸ਼ਨ ਦੇ ਸੈਕਸ਼ਨ 6 ਦੇ ਅਰਥਾਂ ਵਿੱਚ ਆਪਣੀ ਖੁਦ ਦੀ ਜਾਇਦਾਦ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧਨ ਕਰਨ ਲਈ ਅਯੋਗ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸਦੀ ਸੰਪਤੀ ਨੂੰ ਕੋਰਟ ਆਫ ਵਾਰਡਜ਼ ਦਾ ਦੇਖ ਰੇਖ ਦੇ ਅਧੀਨ ਲਿਆ ਜਾਵੇਗਾ।

ਪਟੀਸ਼ਨਰ ਨੇ 18 ਸਤੰਬਰ, 1952 ਦੇ ਹੁਕਮ ਦੀ ਵੈਧਤਾ ਨੂੰ ਇਸ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਚੁਣੌਤੀ ਦਿੱਤੀ ਕਿ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਉਪਬੰਧ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਤਹਿਤ ਇਹ ਬਣਾਏ ਗਏ ਸਨ, ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਅਨੁਛੇਦ 19(1) (f) ਦੁਆਰਾ ਗਾਰੰਟੀਸ਼ੁਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਤੋਂ ਵਾਂਝਾ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਸੀ। ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਨੇ ਕਿਹਾ-

(a) ਕਿ ਅਜਮੇਰ ਕਿਰਾਏਦਾਰੀ ਅਤੇ ਭੂਮੀ ਰਿਕਾਰਡ ਐਕਟ, 1950 ਦੀ ਧਾਰਾ 112 ਅਤੇ 1888 ਦੇ ਅਜਮੇਰ ਸਰਕਾਰੀ ਵਾਰਡ ਰੈਗੂਲੇਸ਼ਨ ਦੀ ਸੰਯੁਕਤ ਕਾਰਵਾਈ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਕੋਰਟ ਆਫ ਵਾਰਡਜ਼, ਆਪਣੀ ਮਰਜ਼ੀ ਨਾਲ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਖੁਦ ਦੇ ਅਧੀਨ ਨਿਰਧਾਰਨ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ, ਕਿਸੇ ਮਕਾਨ-ਮਾਲਕ ਦੀ ਜਾਇਦਾਦ ਦੀ ਨਿਗਰਾਨੀ ਨੂੰ ਮੰਨ ਸਕਦੀ ਹੈ ਜੋ ਆਦਤਨ ਆਪਣੇ ਕਿਰਾਏਦਾਰਾਂ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਕਰਦਾ ਹੈ;

(ਬੀ) ਕਿ ਕੋਰਟ ਆਫ ਵਾਰਡਜ਼ ਨੂੰ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਕਿਸੇ ਵੀ ਵਿਵੇਕ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਵੀ ਅਦਾਲਤ ਵਿੱਚ ਸਵਾਲ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ;

(c) ਕਿ 1950 ਦੇ ਐਕਟ ਨੇ ਇਹ ਫੈਸਲਾ ਕਰਨ ਲਈ ਕੋਈ ਮਸ਼ੀਨਰੀ ਪ੍ਰਦਾਨ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਹੈ ਕਿ ਕੀ ਕੋਈ ਮਕਾਨ ਮਾਲਕ ਆਦਤਨ ਆਪਣੇ ਕਿਰਾਏਦਾਰਾਂ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਕਰਦਾ ਹੈ; ਅਤੇ

(d) ਕਿ 1950 ਦੇ ਐਕਟ ਦੇ ਉਪਬੰਧ ਕੁਦਰਤ ਵਿੱਚ ਦੰਡਕਾਰੀ ਹਨ ਅਤੇ ਇੱਕ ਮਕਾਨ ਮਾਲਕ ਨੂੰ ਸਜ਼ਾ ਦੇਣ ਦਾ ਇਰਾਦਾ ਹੈ ਜੇ ਆਦਤਨ ਆਪਣੇ ਕਿਰਾਏਦਾਰਾਂ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਕਰਦਾ ਹੈ।

VOL. VIII]

ਭਾਰਤੀ ਕਾਨੂੰਨ ਦੀਆਂ ਰਿਪੋਰਟਾਂ

337

ਮਹਾਜਨ, ਜੇ., ਜਿਸ ਨੇ ਅਦਾਲਤ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਦਰਜ ਕੀਤਾ, ਨੇ ਹੇਠ ਲਿਖੀਆਂ ਢੁਕਵੀਆਂ ਟਿੱਪਣੀਆਂ ਕੀਤੀਆਂ:-

"ਜਦੋਂ ਕੋਈ ਕਾਨੂੰਨ ਕਿਸੇ ਕਾਰਜਕਾਰੀ ਅਧਿਕਾਰੀ ਦੇ ਵਿਅਕਤੀਗਤ ਨਿਰਧਾਰਨ 'ਤੇ ਅਣਮਿੱਥੇ ਸਮੇਂ ਲਈ ਕਿਸੇ ਵਿਅਕਤੀ ਨੂੰ ਉਸਦੀ ਜਾਇਦਾਦ ਦੇ ਕਬਜ਼ੇ ਤੋਂ ਵਾਂਝਾ ਕਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਅਜਿਹੇ ਕਾਨੂੰਨ ਨੂੰ 'ਵਾਜਬ' ਸ਼ਬਦ ਦੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਨਿਰਮਾਣ 'ਤੇ ਉਸ ਸਮੀਕਰਨ ਦੇ ਅੰਦਰ ਆਉਣ ਵਜੋਂ ਦਰਸਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਮੌਲਿਕ ਅਧਿਕਾਰ ਨੂੰ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਕਾਰਾਤਮਕ ਬਣਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਦਾ ਆਨੰਦ ਕਾਰਜਕਾਰੀ ਦੀ ਮਹਿਜ਼ ਖੁਸ਼ੀ ਅਤੇ ਵਿਵੇਕ 'ਤੇ ਨਿਰਭਰ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਨਾਗਰਿਕ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਸਿਵਲ ਅਦਾਲਤ ਵਿੱਚ ਇਸ ਦੇ ਉਲਟ ਸਥਾਪਤ ਕਰਨ ਦਾ ਸਹਾਰਾ ਲੈਣ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ, 1950 ਦੇ ਐਕਟ 42 ਦੀ ਧਾਰਾ 112, ਇਸ ਲਈ, ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਅਨੁਛੇਦ 19(5) ਦੇ ਦਾਇਰੇ ਵਿੱਚ ਆਉਂਦੇ ਹੋਏ ਵਜੋਂ ਜਾਇਜ਼ ਨਹੀਂ ਮੰਨਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।"

ਇਹ ਕਾਨੂੰਨ ਦਾ ਇੱਕ ਬੁਨਿਆਦੀ ਸਿਧਾਂਤ ਹੈ ਕਿ ਕਿਸੇ ਵਿਅਕਤੀ ਦਾ ਸੰਪੱਤੀ ਹਾਸਲ ਕਰਨ, ਰੱਖਣ ਅਤੇ ਨਿਪਟਾਉਣ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਇਸ ਨੂੰ ਅਜਿਹੀਆਂ ਪਾਬੰਦੀਆਂ ਦੇ ਅਧੀਨ ਰੱਖਣ ਲਈ ਇੱਕ ਅਨੁਸਾਰੀ ਜੁੰਮੇਵਾਰੀ ਰੱਖਦਾ ਹੈ ਜੋ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਨੂੰ ਜ਼ਰੂਰੀ ਅਤੇ ਉਚਿਤ ਸਮਝੇ। ਇਸ ਦਾ ਨਤੀਜਾ ਇਹ ਨਿਕਲਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਕਿਸੇ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਵਿਧਾਨਕ ਅਥਾਰਟੀ ਲਈ ਰਾਜ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਆਮ ਆਰਾਮ, ਸਿਹਤ, ਭਲਾਈ ਅਤੇ ਖੁਸ਼ਹਾਲੀ ਨੂੰ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਕਰਨ ਲਈ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਅਤੇ ਜਾਇਦਾਦ ਦੇਵਾਂ ਨੂੰ ਸੰਜਮ ਦੇ ਅਧੀਨ ਕਰਨ ਲਈ ਖੁੱਲ੍ਹਾ ਹੈ। ਜੇ ਇਹ ਪਾਬੰਦੀਆਂ ਵਾਜਬ ਹਨ ਅਤੇ ਜਨਤਕ ਹਿੱਤ ਵਿੱਚ ਲਗਾਈਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ, ਤਾਂ ਜਿਸ ਕਾਨੂੰਨ ਦੁਆਰਾ ਇਹ ਲਾਗੂ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਨ, ਦੀ ਵੈਧਤਾ ਨੂੰ ਸਵਾਲ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ।

1903 ਦੇ ਐਕਟ ਨੂੰ ਕਾਨੂੰਨ ਬਣਾਉਣ ਦੀ ਕਲਾ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਨਵਾਂ ਜਾਂ ਚੰਗਾ ਪ੍ਰਯੋਗ ਨਹੀਂ ਮੰਨਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਰਾਜ ਨੇ ਹਮੇਸ਼ਾ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਨਾਬਾਲਗਾਂ ਅਤੇ ਅਸਮਰੱਥ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਦਾ ਸਰਵਉੱਚ ਰਖਵਾਲਾ ਮੰਨਿਆ ਹੈ।

338

ਪੰਜਾਬ ਸੀਰੀਜ਼

[VOL. VIII

ਆਪਣੀ ਦੇਖਭਾਲ ਕਰਨ ਲਈ ਅਤੇ ਨਾਬਾਲਗਾਂ ਅਤੇ ਪਾਗਲ ਅਤੇ ਸਰੀਰਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਅਪਾਰਜ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਦੇ ਹਿੱਤਾਂ ਦੀ ਰਾਖੀ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ ਨਾਲ ਉਪਾਅ ਕਰਨ ਲਈ ਸਦੀਆਂ ਤੋਂ ਵਿਧਾਨਕ ਅਥਾਰਟੀਆਂ ਦੀ ਲਗਾਤਾਰ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਰਹੀ ਹੈ। ਦਰਅਸਲ, ਜੇਕਰ ਅਦਾਲਤ ਦੀ ਸੰਤੁਸ਼ਟੀ ਲਈ ਅਜਿਹੀ ਨਿਯੁਕਤੀ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਸਥਾਪਿਤ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਤਾਂ ਕਾਨੂੰਨ ਅਕਸਰ ਖਰਚੀਲੇ, ਉਜਾੜੂ ਜਾਂ ਨਿਕੰਮੇ ਲਈ ਇੱਕ ਸਰਪ੍ਰਸਤ ਦੀ ਨਿਯੁਕਤੀ ਨੂੰ ਅਧਿਕਾਰਤ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਵੱਡੀਆਂ ਜਾਇਦਾਦਾਂ ਦੇ ਮਾਲਕਾਂ ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਆਪਣੇ ਵਿਵੇਕ ਦੇ ਨਤੀਜਿਆਂ ਤੋਂ ਬਚਾਉਣ ਲਈ ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਹੀ ਕਈ ਕਾਨੂੰਨ ਬਣਾਏ ਗਏ ਹਨ। ਭਗਵਾਨ ਬਖਸ਼ ਸਿੰਘ ਬਨਾਮ ਸੈਕਰੇਟਰੀ ਆਫ ਸਟੇਟ ਫਾਰ ਇੰਡੀਆ (1) ਵਿੱਚ, ਯੂਨਾਈਟਿਡ ਪ੍ਰੋਵਿੰਸ

ਕੋਰਟ ਆਫ ਵਾਰਡਜ਼ ਐਕਟ ਦੇ ਅਧੀਨ ਇੱਕ ਕੇਸ, ਪ੍ਰਵੀ ਕੱਸਲ ਦੇ ਲਾਰਡਸ਼ਿਪਾਂ ਨੂੰ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਅਨੁਸਾਰ ਦੇਖਿਆ ਗਿਆ:-

''ਧਾਰਾ 8 ਦੇ ਤਹਿਤ ਅਯੋਗਤਾ ਦਾ ਉਦੇਸ਼ ਬਿਨਾਂ ਸ਼ੱਕ ਤਿੰਨ ਗੁਣਾ ਹੈ-ਇਹ ਆਪਣੇ ਖੁਦ ਦੇ ਮਾਮਲਿਆਂ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧਨ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਅਸਮਰੱਥ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਦੀ ਰੱਖਿਆ ਕਰੇਗਾ, ਇਹ ਵੰਡ ਨੂੰ ਰੋਕੇਗਾ ਜਾਂ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਐਕਟ ਖੁਦ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ 'ਸੰਪੱਤੀ ਦੀ ਵੰਡ'। , ਅਤੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਸਥਿਤੀ ਵਿੱਚ ਇਹ ਜ਼ਮੀਨੀ ਮਾਲੀਏ ਨੂੰ ਵਧੇਰੇ ਆਸਾਨੀ ਨਾਲ ਅਤੇ ਵਧੇਰੇ ਯਕੀਨੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਇਕੱਠਾ ਕਰਨ ਦੇ ਯੋਗ ਬਣਾਵੇਗਾ। ਕਿ ਜ਼ਮੀਨੀ ਮਾਲੀਆ ਇਕੱਠਾ ਕਰਨਾ ਇੱਕ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਵਿਚਾਰ ਹੈ, ਦੋਵਾਂ ਉਦੇਸ਼ਾਂ ਤੋਂ ਅਤੇ ਇਸ ਤੱਥ ਤੋਂ ਸਪੱਸ਼ਟ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਐਕਟ ਦੀ ਧਾਰਾ 4 ਦੁਆਰਾ ਮਾਲੀਆ ਬੋਰਡ ਨੂੰ ਸੰਯੁਕਤ ਪ੍ਰਾਂਤਾਂ ਲਈ ਕੋਰਟ ਆਫ ਵਾਰਡਜ਼ ਬਣਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਦਰਅਸਲ, ਮਾਲਿਕਾਂ ਦੀ ਅਯੋਗਤਾ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਕਾਰਲੀਅਰ ਸਕੀਮਾਂ ਵਿੱਚ, ਜ਼ਮੀਨੀ ਮਾਲੀਆ ਐਕਟ ਵਿੱਚ ਆਪਣੇ ਆਪ ਵਿੱਚ ਜ਼ਰੂਰੀ ਉਪਬੰਧ ਸਨ, ਅਤੇ ਮੌਜੂਦਾ ਐਕਟ ਵਿੱਚ ਵੀ ਮਾਲਕ ਦੀ ਪਰਿਭਾਸ਼ਾ ਸਿਰਫ ਸੰਦਰਭ ਮਹਿਲ' ਅਤੇ ਸਮੇਂ-ਸਮੇਂ 'ਤੇ ਲੈਂਡ ਰੈਵੇਨਿਊ ਐਕਟ ਵਿੱਚ ਇਸਦਾ ਅਰਥ ਲਾਗੂ ਹੈ ਦੁਆਰਾ ਹੀ ਪਹੁੰਚੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

VOL. VIII]

ਭਾਰਤੀ ਕਾਨੂੰਨ ਦੀਆਂ ਰਿਪੋਰਟਾਂ

339

ਇਹ ਨਿਰੀਖਣ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਇੱਕ ਡਿਵੀਜ਼ਨ ਬੈਂਚ ਦੁਆਰਾ ਰਾਜਾ ਹਰਮਹਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਬਨਾਮ ਪੰਜਾਬ ਰਾਜ ਅਤੇ ਇੱਕ ਹੋਰ (1) ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਵਾਨਗੀ ਦੇ ਨਾਲ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਸਨ, ਜਿੱਥੇ ਇਹ ਰੱਖਿਆ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਜਦੋਂ ਕੋਈ ਰਾਜ ਰਾਜ ਦੇ ਮਾਲੀਏ ਦੀ ਸੁਰੱਖਿਆ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ਾਂ ਲਈ ਕਾਨੂੰਨ ਬਣਾਉਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਹ ਦੇਖਣ ਲਈ ਕਿ ਕਿਰਾਏਦਾਰਾਂ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਅਸੰਤੁਸ਼ਟੀ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਇਹ ਨਹੀਂ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਨਾਗਰਿਕਾਂ ਦੇ ਮੌਲਿਕ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਗੈਰ-ਵਾਜਬ ਦਖਲ ਹੈ। ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਇਸ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਣ ਨਾਲ ਸਤਿਕਾਰਤ ਸਹਿਮਤੀ ਵਿੱਚ ਪਾਉਂਦਾ ਹਾਂ। ਮੇਰਾ ਵਿਚਾਰ ਹੈ ਕਿ 1903 ਦੇ ਐਕਟ ਦੁਆਰਾ ਲਗਾਈਆਂ ਗਈਆਂ ਪਾਬੰਦੀਆਂ ਨਾ ਤਾਂ ਮਨਮਾਨੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਮਨਮਰਜ਼ੀਆਂ ਹਨ। ਜਿੱਥੋਂ ਤੱਕ ਉਹ ਇਹ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਕਰਨ ਲਈ ਤਿਆਰ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਨ ਕਿ ਚੰਗੇ ਕੰਮ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਜ਼ਮੀਨ ਧਾਰਕਾਂ ਨੂੰ ਫਜ਼ੂਲ ਖਰਚੇ ਦੇ ਰਾਹ ਵਿੱਚ ਦਾਖਲ ਹੋ ਕੇ ਆਪਣੀ ਜਾਇਦਾਦ ਨੂੰ ਬਰਬਾਦ ਕਰਨ ਦੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤੀ ਜਾਣੀ ਚਾਹੀਦੀ, ਪਾਬੰਦੀਆਂ ਨੂੰ ਜਨਤਕ ਹਿੱਤ ਵਿੱਚ ਮੰਨਿਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਜੇਕਰ ਜਾਇਦਾਦ ਨੂੰ ਵੰਡਣ ਦੀ ਸੰਭਾਵਨਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਜ਼ਮੀਨ-ਧਾਰਕ ਨੇ ਲੈ ਲਿਆ ਹੈ ਜੁਆ ਖੇਡਣਾ ਜਾਂ ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਸ਼ਰਾਬ ਪੀਣ ਲਈ ਲਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਜਾਂ ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਹੋਰ ਵਿਕਾਰਾਂ ਵਿੱਚ ਲਿਪਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਇਹ ਸਪੱਸ਼ਟ ਤੌਰ 'ਤੇ ਰਾਜ ਲਈ ਉਸਦੀ ਜਾਇਦਾਦ ਦਾ ਅਨੰਦ ਲੈਣ 'ਤੇ ਪਾਬੰਦੀਆਂ ਲਗਾਉਣ ਲਈ ਖੁੱਲ੍ਹਾ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਰਾਜ ਦਾ ਫਰਜ਼ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਜਨਤਾ ਦੀ ਸੁਰੱਖਿਆ ਅਤੇ ਸੁਰੱਖਿਆ ਲਈ ਕਾਨੂੰਨ ਬਣਾਏ। ਨੈਤਿਕਤਾ ਜੇਕਰ ਜ਼ਮੀਨ ਦੇ ਮਾਲਕ ਆਪਣੇ ਮਾਮਲਿਆਂ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧਨ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਅਸਮਰੱਥ ਹੋਣ ਕਾਰਨ ਜਾਇਦਾਦ ਦੇ ਖਰਾਬ ਹੋ ਜਾਣ ਦੀ ਸੰਭਾਵਨਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਵੀ ਮੈਨੂੰ ਜਾਪਦਾ ਹੈ ਕਿ ਅਯੋਗ ਦੇ ਸਰਵਉੱਚ ਸਰਪ੍ਰਸਤ ਵਜੋਂ ਰਾਜ ਦਾ ਫਰਜ਼ ਬਣਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਆਪਣੀ ਜਾਇਦਾਦ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਕਬਜ਼ੇ ਵਿੱਚ ਲੈ ਲਵੇ। . ਜੇਕਰ ਸੰਪੱਤੀ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਕਾਰਨ ਕਰਕੇ ਖੋਹੇ ਜਾਣ ਦੀ ਸੰਭਾਵਨਾ ਹੈ ਅਤੇ ਰਾਜ ਇਹ ਸਮਝਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਨੂੰ ਵੰਡਿਆ ਨਹੀਂ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ, ਤਾਂ ਵੀ ਇਹ ਮੈਨੂੰ ਜਾਪਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਰਾਜ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ 'ਤੇ ਵਾਜਬ ਜ਼ਮੀਨ-ਧਾਰਕ ਆਪਣੀ ਜਾਇਦਾਦ ਨੂੰ ਹਾਸਲ ਕਰਨ, ਰੱਖਣ ਅਤੇ ਨਿਪਟਾਉਣ ਲਈ ਪਾਬੰਦੀਆਂ ਲਗਾਉਣ ਲਈ ਖੁੱਲ੍ਹਾ ਹੈ। ਵਿਧਾਨ ਮੰਡਲ ਦੁਆਰਾ ਚੁਣੇ ਗਏ ਸਾਧਨਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਦੀ ਮੰਗ ਕੀਤੀ ਗਈ ਵਸਤੂ ਨਾਲ ਅਸਲ ਅਤੇ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਸਬੰਧ ਹੈ।

ਨਾ ਹੀ ਇਸ ਇਤਰਾਜ਼ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਤੱਤ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ 1903 ਦਾ ਐਕਟ ਧਾਰਾ 31 ਦੇ ਉਪਬੰਧਾਂ ਦੇ ਉਲਟ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਜ਼ਮੀਨ ਮਾਲਕਾਂ ਦੀ ਜਾਇਦਾਦ ਨੂੰ ਬਿਨਾਂ ਮੁਆਵਜ਼ੇ ਦੇ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਸਰਕਾਰ ਉਸ ਵਾਰਡ ਦੀ ਜਾਇਦਾਦ "ਐਕਵਾਇਰ" ਨਹੀਂ ਕਰਦੀ ਹੈ ਜਿਸ ਦੀ ਜਾਇਦਾਦ ਕੋਰਟ ਆਫ ਵਾਰਡਜ਼ ਦੀ ਦੇਖ ਰੇਖ ਦੇ ਅਧੀਨ ਲਈ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਉਹ ਸਿਰਫ਼ ਵਾਰਡ ਲਈ ਅਤੇ ਉਸ ਦੀ ਤਰਫ਼ੋਂ ਜਾਇਦਾਦ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧਨ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਦੂਜਾ, ਇਹ ਸਪੱਸ਼ਟ ਹੈ ਕਿ ਭਾਵੇਂ ਸੰਪੱਤੀ ਹਾਸਲ ਕਰਨ, ਰੱਖਣ ਅਤੇ ਨਿਪਟਾਉਣ ਦੇ ਖਰਚੇ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ 'ਤੇ ਲਗਾਈਆਂ ਗਈਆਂ ਪਾਬੰਦੀਆਂ ਉਸ ਨੂੰ ਰੁਝ ਹੱਦ ਤੱਕ ਅਸੁਵਿਧਾ ਦਾ ਕਾਰਨ ਬਣਦੀਆਂ ਹਨ, ਪਰ ਇਹ ਪਾਬੰਦੀਆਂ ਜਨਤਾ ਦੇ ਫਾਇਦੇ ਲਈ ਲਗਾਈਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਜ਼ਮੀਨ-ਧਾਰਕ ਨੂੰ ਆਮ ਲਾਭ ਵਿੱਚ ਹਿੱਸਾ ਲੈਣ ਲਈ ਮੁਆਵਜ਼ਾ ਮੰਨਿਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

ਪਰ ਇਹ ਵਿਵਾਦ ਕਰਨਾ ਸੰਭਵ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਉੱਪਰ ਦੱਸੇ ਗਏ ਕੇਸ ਵਿੱਚ ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਦਲੀਲ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਸੀ ਕਿ 1903 ਦਾ ਐਕਟ, ਬੇਅਸਰ ਹੈ ਅਤੇ ਕੋਈ ਪ੍ਰਭਾਵ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਜ਼ਮੀਨੀ ਮਾਲਕ ਦੀ ਇਸ ਦੇ ਆਪਣੇ ਵਿਅਕਤੀਗਤ ਨਿਰਧਾਰਨ 'ਤੇ ਜਾਇਦਾਦ ਦੀ ਨਿਗਰਾਨੀ ਕਰਨ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਦੇ ਆਪਣੇ ਵਿਵੇਕ ਅਤੇ ਇਹ ਵਿਵਾਦ ਇੱਕ ਪਲ ਦੀ ਪੜਤਾਲ ਨੂੰ ਬਰਦਾਸ਼ਤ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ। 1903 ਦੇ ਐਕਟ ਨੇ ਇਹ ਪਤਾ ਲਗਾਉਣ ਲਈ ਇੱਕ ਢੁਕਵੀਂ ਮਸ਼ੀਨਰੀ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤੀ ਹੈ ਕਿ ਕੀ ਧਾਰਾ 5(2) ਦੀਆਂ ਲੋੜਾਂ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ ਜਾਂ ਨਹੀਂ। ਸੈਕਸ਼ਨ 11 ਡਿਪਟੀ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਨੂੰ ਜ਼ਮੀਨ-ਜਾਇਦਾਦ ਦੇ ਹਾਲਾਤਾਂ ਬਾਰੇ ਪੁੱਛ-ਪੜਤਾਲ ਕਰਨ ਦੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਲਗਾਉਂਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਦੀ ਜਾਇਦਾਦ ਨੂੰ ਕੰਟਰੋਲ ਵਿਚ ਲਿਆ ਜਾਣਾ ਹੈ ਅਤੇ ਅਜਿਹੀ ਪੁੱਛਗਿੱਛ ਕਰਨ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ ਲਈ ਡਿਪਟੀ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਨੂੰ ਸਾਰੀ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਵੀ ਚੀਜ਼ ਦੀ ਦੀਵਾਨੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਦੇ ਕੋਡ ਦੇ ਅਧੀਨ ਸਿਵਲ ਕੋਰਟ ਦੀਆਂ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਨ ਦੀ ਆਜ਼ਾਦੀ ਹੈ। ਜੇਕਰ ਕੋਈ ਡਿਪਟੀ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਢੁਕਵੀਂ ਜਾਂਚ ਕਰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਜੇਕਰ ਸਰਕਾਰ ਇਸ ਜਾਂਚ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਕੋਈ ਹੁਕਮ ਦਿੰਦੀ ਹੈ, ਤਾਂ ਇਹ ਨਹੀਂ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਕਿ ਕੋਰਟ ਆਫ ਵਾਰਡਜ਼ ਨੇ ਜ਼ਮੀਨ-ਧਾਰਕ ਦੀ ਜਾਇਦਾਦ ਆਪਣੇ ਵਿਵੇਕ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਵਿਅਕਤੀਗਤ ਨਿਰਧਾਰਨ 'ਤੇ ਦੇਖ ਰੇਖ ਦਾ ਅਹੁਦਾ ਸੰਭਾਲ ਲਿਆ ਹੈ

VOL. VIII]

ਭਾਰਤੀ ਕਾਨੂੰਨ ਦੀਆਂ ਰਿਪੋਰਟਾਂ

341

ਨਾ ਹੀ ਇਹ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ 1903 ਦੇ ਐਕਟ ਦੀਆਂ ਧਾਰਾਵਾਂ ਦੰਡ ਦੀ ਕਿਸਮ ਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਹ ਸੱਚ ਹੈ ਕਿ ਕਿਸੇ ਸਰਪ੍ਰਸਤ ਨੂੰ ਖਰਚ ਕਰਨ ਲਈ ਨਿਯੁਕਤ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ, ਉਸ ਦੀ ਸਾਰੀ ਸੰਪੱਤੀ ਕੋਰਟ ਆਫ ਵਾਰਡਜ਼ ਵਿੱਚ ਆ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਉਹ ਅਜਿਹੀ ਜਾਇਦਾਦ ਨੂੰ ਤਬਦੀਲ ਕਰਨ ਜਾਂ ਉਸ 'ਤੇ ਕੋਈ ਚਾਰਜ ਬਣਾਉਣ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਵੀ ਇਕਰਾਰਨਾਮੇ ਵਿੱਚ ਦਾਖਲ ਹੋਣ ਦੇ ਯੋਗ ਨਹੀਂ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਪਰ ਇਹਨਾਂ ਪਾਬੰਦੀਆਂ ਨੂੰ ਦੰਡ ਨਹੀਂ ਮੰਨਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਉਹ ਸਰਪ੍ਰਸਤ ਅਤੇ ਵਾਰਡ ਦੇ ਰਿਸ਼ਤੇ ਵਿੱਚ ਨਿਹਿਤ ਹਨ। ਇਹ ਆਮ ਜਾਣਕਾਰੀ ਦੀ ਗੱਲ ਹੈ ਕਿ ਜਦੋਂ ਜਾਇਦਾਦਾਂ ਨੂੰ ਕੋਰਟ ਆਫ ਵਾਰਡਜ਼ ਦੇ ਨਿਯੰਤਰਣ ਤੋਂ ਜਾਰੀ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਹ ਅਕਸਰ ਉਸ ਨਾਲੋਂ ਬਹੁਤ ਜ਼ਿਆਦਾ ਕੀਮਤੀ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਜਦੋਂ ਕੋਰਟ ਆਫ ਵਾਰਡਜ਼ ਨੇ ਉਹਨਾਂ 'ਤੇ ਨਿਯੰਤਰਣ ਲਿਆ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਫੈਸਲੇ ਲਈ ਸਿਰਫ਼ ਇਕ ਹੋਰ ਨੁਕਤਾ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਕੀ ਪਟੀਸ਼ਨਕਰਤਾ ਦੀ ਜਾਇਦਾਦ 'ਤੇ ਨਿਗਰਾਨੀ ਅਤੇ ਨਿਯੰਤਰਣ ਮੰਨਣ ਵਿਚ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਕਾਰਵਾਈ ਗਲਤ ਸੀ ਜਾਂ ਕਾਨੂੰਨ ਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਤੋਂ ਵੱਧ ਸੀ। ਇਹ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕਾਰਵਾਈ ਨੂੰ ਬੁਰਾ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਵਿੱਚ ਲਿਆ ਗਿਆ ਮੰਨਿਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ; (ਏ) ਕਿਉਂਕਿ ਪਟੀਸ਼ਨਕਰਤਾ ਦੇ ਪੁੱਤਰਾਂ ਦੇ ਕਹਿਣ 'ਤੇ ਕਾਰਵਾਈ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ, ਜੋ ਉਸ ਨਾਲ ਦੁਸ਼ਮਣੀ ਵਾਲੇ ਸਨ; (ਬੀ) ਕਿਉਂਕਿ

ਭਾਵੇਂ ਡਿਪਟੀ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਨੇ ਸਿਫ਼ਾਰਸ਼ ਕੀਤੀ ਸੀ ਕਿ ਪਟੀਸ਼ਨਰ ਦੀ ਜਾਇਦਾਦ ਨੂੰ ਕੋਰਟ ਆਫ਼ ਵਾਰਡਜ਼ ਦੇ ਨਿਯੰਤਰਣ ਅਧੀਨ ਰੱਖਿਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਨੇ ਇਸ ਸਿਫ਼ਾਰਸ਼ ਨੂੰ ਸਵੀਕਾਰ ਕਰਨ ਤੋਂ ਇਨਕਾਰ ਕਰ ਦਿੱਤਾ; ਅਤੇ (c) ਕਿਉਂਕਿ ਵਿੱਤੀ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਨੇ ਡਿਪਟੀ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਦੀ ਸਿਫ਼ਾਰਸ਼ ਨੂੰ ਅਣਡਿੱਠ ਕਰਕੇ, ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਦੀ ਸਿਫ਼ਾਰਸ਼ ਨੂੰ ਅਣਉਚਿਤ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਸਵੀਕਾਰ ਕਰ ਲਿਆ, ਅਤੇ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਪਟੀਸ਼ਨਰ ਦੀ ਜਾਇਦਾਦ ਨੂੰ ਨਿਯੰਤਰਣ ਵਿੱਚ ਲੈਣ ਦੀ ਸਲਾਹ ਦਿੱਤੀ। ਹੇ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਵਿੱਤੀ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਨੇ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਦੀ ਸਲਾਹ ਨੂੰ ਸਵੀਕਾਰ ਨਾ ਕੀਤਾ ਹੋਵੇ ਅਤੇ ਡਿਪਟੀ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਦੀ ਸਲਾਹ ਨੂੰ ਤਰਜੀਹ ਦਿੱਤੀ ਹੋਵੇ। ਪਰ ਆਪਣੇ ਆਪ ਦਾ ਇਹ ਤੱਥ ਇਹ ਨਹੀਂ ਦਿਖਾਏਗਾ ਕਿ

ਜਾਂ ਤਾਂ ਵਿੱਤ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਜਾਂ ਰਾਜ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਗਲਤ ਇਰਾਦਿਆਂ ਨਾਲ ਕਾਰਵਾਈ ਕੀਤੀ ਸੀ।

ਕਈ ਸਹਾਇਕ ਸਵਾਲ ਵੀ ਉਠਾਏ ਗਏ ਹਨ। ਪਹਿਲਾਂ ਤਾਂ ਇਹ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਡਿਪਟੀ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਨੇ ਪਟੀਸ਼ਨਰ ਦੀ ਸਥਿਤੀ ਬਾਰੇ ਕੋਈ ਜਾਂਚ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ, ਪਰ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਤਰਫ਼ੋਂ ਦਾਇਰ ਹਲਫ਼ਨਾਮੇ ਤੋਂ ਇਹ ਬਿਲਕੁਲ ਸਪੱਸ਼ਟ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜਾਂਚ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ ਅਤੇ ਜਾਇਦਾਦ ਨੂੰ ਡਿਪਟੀ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਦੀ ਸਿਫ਼ਾਰਸ਼ 'ਤੇ ਵਾਰਡਾਂ ਦੀ ਅਦਾਲਤ ਦੀ ਦੇਖਰੇਖ ਦੇ ਅਧੀਨ ਲਿਆ ਗਿਆ ਸੀ। ਦੁਬਾਰਾ ਫਿਰ, ਇਹ ਦਲੀਲ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਕੁਦਰਤੀ ਨਿਆਂ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤਾਂ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ ਜਦੋਂ ਕਿ ਧਾਰਾ 12 ਅਧੀਨ ਜਾਂਚ ਚੱਲ ਰਹੀ ਸੀ ਤਾਂ ਪਟੀਸ਼ਨਰ ਨੂੰ ਡਿਪਟੀ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਅੱਗੇ ਪੇਸ਼ ਹੋਣ ਦਾ ਕੋਈ ਮੌਕਾ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਜਾਂ ਵਿੱਤ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਜਦੋਂ ਧਾਰਾ 5 ਦੇ ਅਧੀਨ ਹੁਕਮ ਵਿਚਾਰ ਅਧੀਨ ਸਨ। ਇਹ ਇਤਰਾਜ਼ ਵੀ ਮੈਨੂੰ ਬਲ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਜਾਪਦਾ ਹੈ। ਪਹਿਲਾਂ ਤਾਂ ਪਟੀਸ਼ਨ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਇਲਜ਼ਾਮ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿ ਪਟੀਸ਼ਨਰ ਨੂੰ ਡਿਪਟੀ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਪੇਸ਼ ਹੋਣ ਦਾ ਕੋਈ ਮੌਕਾ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਅਤੇ ਇਸ ਇਲਜ਼ਾਮ ਦੀ ਗੈਰ-ਮੌਜੂਦਗੀ ਵਿੱਚ ਰਾਜ ਨੂੰ ਇਸ ਤੋਂ ਸ਼੍ਰੇਣੀਬੱਧ ਇਨਕਾਰ ਕਰਨ ਦਾ ਮੌਕਾ ਨਹੀਂ ਮਿਲਿਆ ਹੈ। ਦੂਸਰਾ, ਇਸ ਗੱਲ ਦੀ ਕੋਈ ਸਪੱਸ਼ਟ ਲੋੜ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿ ਜ਼ਮੀਨ ਮਾਲਕ ਦੀ ਮੌਜੂਦਗੀ ਵਿੱਚ ਜਾਂਚ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਹਾਲਾਂਕਿ ਧਾਰਾ 11 ਦੀਆਂ ਉਪ ਧਾਰਾਵਾਂ (2), (3) ਅਤੇ (4) ਦੇ ਉਪਬੰਧ ਇਹ ਦਰਸਾਉਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਡਿਪਟੀ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਤੋਂ ਉਮੀਦ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਆਪਣੀ ਮੌਜੂਦਗੀ ਨੂੰ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਉਣ ਅਤੇ ਉਸ ਦੀਆਂ ਇੱਛਾਵਾਂ ਦਾ ਪਤਾ ਲਗਾਉਣ। ਡਿਪਟੀ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਦੁਆਰਾ ਕੀਤੀ ਗਈ ਜਾਂਚ ਦੇ ਰਿਕਾਰਡ ਦੀ ਅਣਹੋਂਦ ਵਿੱਚ, ਇਹ ਮੰਨਿਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਸਨੇ ਪਟੀਸ਼ਨਰ ਦੀ ਸਥਿਤੀ ਬਾਰੇ ਪੁੱਛਗਿੱਛ ਕੀਤੀ, ਉਸਨੂੰ ਇੱਕ ਫਾਲਤੂ ਪਾਇਆ ਅਤੇ ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਕੋਰਟ ਆਫ਼ ਵਾਰਡਜ਼ ਦੇ ਦੇਖ ਰੇਖ ਅਧੀਨ ਉਸਦੀ ਜਾਇਦਾਦ ਲੈਣ ਲਈ ਜ਼ਰੂਰੀ ਕਦਮ ਚੁੱਕੇ। ਜਿਵੇਂ ਵੀ ਹੋਵੇ, ਤੱਥ ਇਹ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕਿਉਂਕਿ ਪਟੀਸ਼ਨ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਦੋਸ਼ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿ ਕੋਈ ਨੋਟਿਸ ਨਹੀਂ ਹੈ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ, ਇਹ ਮੰਨ ਲਿਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ, ਦੇ ਮੱਦੇਨਜ਼ਰ

ਭਾਰਤੀ ਸਬੂਤ ਐਕਟ ਦੀ ਧਾਰਾ 114 ਦੇ ਉਪਬੰਧਾਂ, ਡਿਪਟੀ ਕਮਿਸ਼ਨਰ, ਜੇ ਕਿ ਇੱਕ ਜਨਤਕ ਸੇਵਕ ਹੈ, ਨੇ ਲੋੜੀਂਦੀਆਂ ਰਸਮਾਂ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਕੀਤੀ। ਦੁਬਾਰਾ, ਇਸ ਨੂੰ ਪਟੀਸ਼ਨ ਦੀ ਤਰਫ਼ੋਂ ਦਲੀਲ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਸੀ-

ਦੱਸ ਦੇਈਏ ਕਿ ਧਾਰਾ 5 ਦੇ ਉਪਬੰਧਾਂ (ਏ) ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ ਕਿਉਂਕਿ ਪਟੀਸ਼ਨਕਰਤਾ ਨੇ ਫਾਲਤੂ ਫਜ਼ੂਲ ਖਰਚੇ ਦੇ ਰਾਹ ਵਿੱਚ ਦਾਖਲ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਹੈ ਜਿਸ ਨਾਲ ਉਸਦੀ ਸੰਪਤੀ ਨੂੰ ਖਤਮ ਕਰਨ ਦੀ ਸੰਭਾਵਨਾ ਸੀ; (ਬੀ) ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਰਾਜਨੀਤਿਕ ਜਾਂ ਸਮਾਜਿਕ ਮਹੱਤਵ ਵਾਲੇ ਪਰਿਵਾਰ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਨਹੀਂ ਹੈ; ਅਤੇ (c) ਕਿਉਂਕਿ ਸਰਕਾਰ

ਇਸ ਗੱਲ ਤੋਂ ਸੰਤੁਸ਼ਟ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕਿ ਜਨਤਕ ਨੀਤੀ ਜਾਂ ਆਮ ਹਿੱਤ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ, ਆਦੇਸ਼ ਦੇਣਾ ਫਾਇਦੇਮੰਦ ਸੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਬੂਤਾਂ ਦੀ ਜਾਂਚ ਕਰਨਾ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੀ ਯੋਗਤਾ ਦੇ ਅੰਦਰ ਨਹੀਂ ਹੈ ਜਿਸ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਰਾਜ ਸਰਕਾਰ ਇਸ ਸਿੱਟੇ 'ਤੇ ਪਹੁੰਚੀ ਹੈ ਕਿ ਧਾਰਾ 5 ਦੀ ਉਪ ਧਾਰਾ (2) ਵਿੱਚ ਨਿਰਧਾਰਤ ਸ਼ਰਤਾਂ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਤਰਫੋਂ ਜੋ ਹਲਫੀਆ ਬਿਆਨ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਵਿੱਚ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਉਹ ਦਰਸਾਉਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਪਟੀਸ਼ਨਰ ਨੂੰ ਸਾਲ 1908 ਵਿੱਚ ਪਿੰਡ ਮੁਕੰਦਪੁਰ ਵਿੱਚ ਮਲਕੀਅਤ ਦੀ 1110 ਘੁਮਾਣ 7 ਕਨਾਲ 15 ਮਰਲੇ ਜ਼ਮੀਨ ਅਤੇ ਮਾਰੂਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਥਾਵਾਂ 'ਤੇ ਹੋਰ ਜਾਇਦਾਦ ਵੀ ਪਟੀਸ਼ਨਰ ਨੂੰ 290 ਘੁਮਾਣ 3 ਕਨਾਲ ਜ਼ਮੀਨ ਵੇਚ ਕਿ 1,30,682 ਅਤੇ 131 ਘੁਮਾਣ 1 ਕਨਾਲ ਅਤੇ 16 ਮਰਲੇ ਜ਼ਮੀਨ ਗਿਰਵੀ ਰੱਖ ਕੇ 61013/- 24 ਜਨਵਰੀ 1926 ਤੋਂ ਦਸੰਬਰ 1950 ਤੱਕ ਅਤੇ 29 ਮਈ 1924 ਤੋਂ 1 ਜਨਵਰੀ 1948 ਤੱਕ ਕੀਤੀ। ਹਾਲਾਂਕਿ ਲਾਇਲਪੁਰ ਜ਼ਿਲ੍ਹੇ ਵਿੱਚ ਸਥਿਤ 10 ਵਰਗ ਜ਼ਮੀਨ ਅਤੇ ਬੁੰਗਾ ਵਿਖੇ ਇੱਕ ਬੰਗਲੇ ਦੀ ਵਿਕਰੀ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਕੋਈ ਰਿਕਾਰਡ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਪਰ ਇਹ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਪਟੀਸ਼ਨਰ ਨੇ ਇਹ ਜਾਇਦਾਦਾਂ ਮੋਟੀ ਰਕਮ ਵਿੱਚ ਵੇਚੀਆਂ। ਉਹ ਜਲੰਧਰ ਦਾ ਵੱਡਾ ਜ਼ਿਮੀਂਦਾਰ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸ ਦੀ ਜ਼ਮੀਨ ਤੋਂ ਹੋਣ ਵਾਲੀ ਆਮਦਨ ਉਸ ਦੇ ਪਾਲਣ-ਪੋਸ਼ਣ ਲਈ ਕਾਫੀ ਹੈ। ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਦੀ ਵਿਕਰੀ ਅਤੇ ਗਿਰਵੀ ਰੱਖਣ ਨਾਲ ਕੋਈ ਵੀ ਸ਼ੱਕ ਨਹੀਂ ਰਹਿੰਦਾ ਕਿ ਉਸਦਾ ਖਰਚ ਉਸਦੀ ਆਮਦਨ ਤੋਂ ਕਿਤੇ ਵੱਧ ਹੈ। ਇਹ ਵੀ ਤਸਦੀਕ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਉਸਨੇ ਕਾਂਗੜਾ ਜ਼ਿਲ੍ਹੇ ਦੀ ਇੱਕ ਪਹਾੜੀ ਲੜਕੀ ਨਾਲ ਵਿਆਹ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਉਸਨੇ ਕੁਝ ਜ਼ਮੀਨ ਦਾ ਇੰਤਕਾਲ ਉਸ ਦੇ ਨਾਮ ਕੀਤਾ।

344

ਪੰਜਾਬ ਸੀਰੀਜ਼

[VOL VIII

ਉਸ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਲਈ ਮਨਾਲੀ ਵਿਖੇ ਇੱਕ ਬੰਗਲਾ ਬਣਾਇਆ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਘਰ ਨੂੰ ਸਜਾਉਣ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ ਨਾਲ ਆਪਣੇ ਪਿੰਡ ਤੋਂ ਫਰਨੀਚਰ ਦੇ ਕਈ ਟੁਕੜੇ ਹਟਾ ਦਿੱਤੇ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਤੱਥਾਂ ਨੇ ਡਿਪਟੀ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਨੂੰ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਦਿਵਾਇਆ ਕਿ ਪਟੀਸ਼ਨਰ ਨੇ ਫਜ਼ੂਲ ਖਰਚੀ ਦੇ ਰਾਹ ਵਿਚ ਦਾਖਲ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ ਜਿਸ ਦੀ ਸੰਭਾਵਨਾ ਉਸ ਦੀ ਜਾਇਦਾਦ ਨੂੰ ਬਰਬਾਦ ਕਰ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਅਦਾਲਤ ਇਸ ਕਿਸਮ ਦੇ ਕੇਸਾਂ ਵਿੱਚ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਅਪੀਲ ਦੀ ਅਦਾਲਤ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ ਬਣਾ ਸਕਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਇਹ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਸੂਬੇ ਦੇ ਅੰਦਰ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਉਸ ਸਮੱਗਰੀ ਦੀ ਯੋਗਤਾ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਚੀਜ਼ 'ਤੇ ਰਾਏ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰੇ ਜਿਸ 'ਤੇ ਡਿਪਟੀ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਦਾ ਸਿੱਟਾ ਅਧਾਰਤ ਹੈ।

ਇਹਨਾਂ ਕਾਰਨਾਂ ਕਰਕੇ, ਮੈਂ ਮੰਨਾਂਗਾ ਕਿ ਕੋਰਟ ਆਫ ਵਾਰਡਜ਼ ਐਕਟ, 1903, ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਅਤਿ ਉਲੰਘਣਾ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਰਾਜ ਸਰਕਾਰ ਦੁਆਰਾ ਪਾਸ ਕੀਤੇ ਗਏ ਆਦੇਸ਼ ਅਤੇ ਵਿੱਤ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਦੁਆਰਾ ਜਾਰੀ ਨੋਟੀਫਿਕੇਸ਼ਨ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਸਨ। ਇਸ ਲਈ ਪਟੀਸ਼ਨ ਨੂੰ ਖਰਚਿਆਂ ਸਮੇਤ ਖਾਰਜ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

ਖੇਸਲਾ, ਜੇ.-ਮੈਂ ਸਹਿਮਤ ਹਾਂ।

ਸੰਜੀਵ ਕੁਮਾਰ ਟਰਾਂਸਲੇਟਰ

ਡਿਸਕਲੇਮਰ:- ਸਥਾਨਕ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿੱਚ ਅਨੁਵਾਦ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਨਿਆਂ ਨਿਰਣਾ ਕੇਵਲ ਮੁਕੱਦਮੇਬਾਜ਼ਾ ਲਈ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਆਪਣੀ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿੱਚ ਸਮਝਣ ਤੱਕ ਹੀ ਸੀਮਤ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸਦਾ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਉਦੇਸ਼ ਲਈ ਇਸਤੇਮਾਲ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਸਾਰੇ ਵਿਹਾਰਕ ਅਤੇ ਅਧਿਕਾਰਤ ਮੰਤਵਾਂ ਲਈ, ਨਿਆਂ ਨਿਰਣੇ ਦਾ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਸੰਸਕਰਣ ਪ੍ਰਮਾਣਿਕ ਹੋਵੇਗਾ ਅਤੇ ਅਮਲ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਲਈ ਇਸ ਨੂੰ ਤਰਜੀਹ ਦਿੱਤੀ ਜਾਵੇਗੀ।